

MISANTROPEN

Undervisningsmateriale

**Ålborg
teater**

MISANTROPEN
Undervisningsmateriale

Kære Undervisere og elever

Dette undervisningsmateriale handler om Aalborg Teaters opsætning af Molières klassiker fra 1666 *Misantropen*. Teksten er sprogligt krævende – både for skuespillere og tilskuere – men den er både elegant og rig på temaer så som sladder, venskab, ærlighed og erotik. Hovedpersonen, Alceste, er verdenslitteraturens første komiske og neurotiske intellektuelle, og hans beske appel til engagement og ærlighed har i høj grad relevans for samtiden.

Materialet er sammensat af dramaturg Jens Christian Lauenstein Led og det kan frit downloades og kopieres. Vi står som altid til rådighed for yderligere dialog i forbindelse med forestillingerne, så I er velkomne til at henvende jer til Aalborg Teater via enten mail: dramaturg@aalborg-teater.dk eller telefon 96 31 60 26. Hvis det ønskes, er det naturligvis også muligt at få tilsendt hele manuskriptet, så man kan læse det og arbejde med det. God fornøjelse og læselyst!

OBS: Vi gør opmærksom på, at materialet indeholder beskrivelser som afslører handlingen i forestillingen.

Kunstnerisk Team:

Oversætter:	Jesper Kjær
Instruktør:	Alexa Ther
Scenograf:	Eilev Skinnarmo
Lysdesigner:	Stine Fumz
Lyddesigner:	Aske Bergenhammer Hoeg

Medvirkende:

Alceste	Martin Ringsmose
Philinte	Mathias Flint*
Oronte	Jakob Højlev Jørgensen
Célimène	Christine Gjerulff
Arsinoé	Marianne Høgsbro
Éliante	Anna Nøhr Tolstrup*
Acaste	Steffen Eriksen
Clitandre	Allan Helge Jensen

*Praktikant fra skuespillerskolen ved Aarhus Teater

Se mere på <http://www.aalborgteater.dk/Forestillinger/Vis-forstilling/misantropen.aspx>

MISANTROPEN
Undervisningsmateriale

Indhold

Solkongen og hans hof	3
Jean Baptiste Poquelin aka <i>Molière</i>	4
Misantropens dramaturgi	6
Alceste og melankoli	7
Eftersnak	8
Teatergængereren – tips og tricks	10

Solkongen og hans hof

Hvis man virkelig skal forstå *Misantropen* er det en stor hjælp at kende lidt til den historiske kontekst, som teksten er skrevet ind i. Teksten blev uropført i Paris i 1666, dvs. 5 år efter at Ludvig den 14. var blevet enevælde konge af Frankrig. Hele tekstens intrige er spundet op over det spil, der foregik omkring Ludvig den 14. og hans hof, et spil der dominerede alt liv i overklassen i Frankrig på det tidspunkt.

Ludvig den 14, Louis XIV, solkongen, Ludvig den Store – stor konge, mange navne – er en af de berømteste og vigtigste konger i Europæisk historie med i alt 72 år som officiel regent i det, der er blevet kaldt 'le grand siècle' – Frankrigs store århundrede. Han blev konge af Frankrig allerede i 1643 som 4-årig, men der var i sagens natur andre, der stod for den egentlige magt, navnlig kardinal Mazarin. Da Mazarin døde i 1661 blev Luis XIV den reelle regent, der afviser at indsætte en statsminister eller andre i sit sted, for han vil nemlig selv regere, og han gør det med stor succes. Det lykkes ham at fortrænge både de gejstlige (dvs. kirken) og adlen fra magt og store besiddelser, og han bliver dermed selv den eneste store magt i Frankrig. Det er derfor ikke uden grund, at han kunne sige: "Staten – det er mig".

Louis XIV elskede kunst, fester og iscenesættelser, og på mange måder gjorde han Frankrig til en eneste stor scene, hvorpå han selv spillede hovedrollen, mens alle andre blot var statister. Eksempelvis blev hans bryllup fejret i mange dage med uendelige optrin, teateropførelser, ballet, etc. etc. Kunstretningen var barok, der under Louis XIV nåede de helt svulstige højder. Louis XIV brød sig til gengæld ikke om alt, der var negativt: melankoli, vrede og sorg havde ingen plads ved hans hof.

MISANTROPEN

Undervisningsmateriale

I et sådant klima er adlens og alle andre ambitiøse borgeres eneste chance for at komme op og frem at indynde sig hos hoffet for på den måde måske at komme nær Louis XIV. Derfor var den enkeltes ry og rygter helt afgørende for chancerne for socialt advancement, og sladder og bagtale blev et vigtigt og farligt middel i kampen om at komme frem. Hvis man kunne skaffe sig et godt ry som honnête homme hhv. honnête femme, dvs. en dannet, god og afbalanceret person, så stod man godt; og hvis man samtidigt kunne få tilsvinet og plettet sine konkurrenters rygter, så stod man selvfølgelig endnu bedre. Der foregik altså i alle salonerne i de finere huse en konstant konkurrence-konversation, hvor man testede hinanden ved at spørge hinanden ud om, hvad man mente om den ene og den anden person, som ikke var til stede, sådan at alle rygter konstant blev ført ajour. Også Molière var helt afhængig af kongens vilje, eftersom teater ikke blot blev betalt af kongen, det var også ham der i det hele taget gav de vekslende trupper tilladelse til at spille teater og forbød det igen, hvis han var misfornøjet med forestillingerne.

Jean Baptiste Poquelin aka Molière

Molières oprindelige navn var Jean Baptiste Poquelin, og han blev født i 1622 og var søn af en rig tapissier, dvs. en indendørsarkitekt og møbelpolstrer, der var kongelig hofleverandør. Jean Baptiste fik en god uddannelse, men afviste sin fars ønske om at træde i hans fodspor, idet han ikke ville være møbelpolstrer, men skuespillere. Som 21-årig blev han del af den etablerede teatertrup, *l'Illustre Theatre*, ledet af familien Bejart, og rejste rundt med dem som skuespiller. Snart tog han kunstnernavnet *Molière*, som er det navn, han siden blev kendt under.

Efter 15 års arbejde i *l'Illustre Theatre* med mange op- og nedture var Molière i 1658 blevet truppens leder, dvs. han i realiteten på samme tid var teaterdirektør, instruktør, dramatiker og skuespiller. Truppen fik nu mulighed for at optræde for kongen selv, Ludvig den 14., og de spillede en tragedie af den på det tidspunkt anerkendte dramatiker Pierre Corneille, og en ny komedie af

MISANTROPEN

Undervisningsmateriale

Molière. Kongen brød sig ikke om tragedien, men elskede komedien, og derfor gav han Molières trup lov til at blive i Paris i Hôtel du Petit-Bourbon, som de skulle dele med en anden trup, nemlig *Comédie-Italienne*.

Nu begyndte succesen for alvor, og i 1662 flyttede truppen til det større Palais de Royal, ligesom de også med jævne mellemrum blev inviteret til at spille på kongens eget slot i Versailles. Når kongen holdt hånden over Molière og hans teater, var det bl.a. fordi, Molière mestrede den kunst at skrive komedier, der udleverede overklassens laster på en så skarp og elegant måde, at man var nødt til at grine af det – selvom der i komedierne blev sagt ting, som egentligt var forbudte. Det sjoveste er jo ofte det politisk ukorrekte og grænseoverskridende – sådan er det også i dag.

I 1664 gik Molières løjer dog lidt for vidt i komedien *Tartuffe*, hvor han gør grin med religiøse hylere, dvs. dem, der lader som om, de er meget dydige og troende, mens de i virkeligheden er de mest promiskuøse, egocentriske og onde. Selvom kongen gerne så kirken latterliggjort og trængt i baggrunden, var kirken alligevel for stærk, og de religiøse pressede kongen så meget, at han måtte forbyde *Tartuffe*. To år senere kommer så *Misantropen*, som igen angriber hyleri, men som også har en hovedperson, der ganske vist kan se alt, hvad der er galt med hans egen samtid, men som ikke formår at ændre på tingenes tilstand. Præcis som Molière.

Efter *Misantropen* forlod Molière den provokative stil og skrev mere harmløse karakterkomedier – hans sidste var *Den indbildte syge* om en hypokonder, og han spillede som altid selv hovedrollen. Men fjerde gang han spillede den, var han faktisk selv alvorligt syg, og døde kort efter at forestillingen var forbi.

Misantropens dramaturgi

En misantrop er en "menneskehader", dvs. en person, der er grundlæggende skuffede over menneskene som sådan, typisk skuffet over deres manglende evne til at være ærlig og ordentlig i venskab og kærlighed. Hos Molière hedder misantropen Alceste, og han angriber konstant sin samtids voldsomme tendens til falskhed, sladder, bagtale, selvhævdelse og rænkespil. Som modbillede advokere han for et ærligt liv, hvor man siger alting, som det er:

Jeg hader denne skik med kindkys, smil og kram,
den slikken op ad ryggen, jeg synes den er klam,
omfavnelser der nærmer sig vammel erotik,
og skamros uden mening, det er en hæslig skik.

(...)

Hvad hjælper det at én har vist hengivenhed
og sagt at du er bare det bedste som han véd,
og svoret evigt venskab, og ærlighed især,
når han har sagt det samme til alle og enhver?

(...)

Der findes ingen straf der er for hård til den
der ubekymret lader som om han er min ven.
Jeg kræver ærlighed og ikke høflig smiger,
den mening som man har, skal være den man siger

Alceste, 1. akt, 1. scene.

Alene det at sætte en vred og bister misantrop på scenen var lidt af et vovestykke fra Molières side, når man tænker på Louis XIVs misbilligelse af alt negativt. Men Molières trick er, at han netop – måske, tilsyneladende – lader som om, han vil gøre grin med misantropen.

Motoren i tekstens dramaturgi, altså det der får handlingen til at skride fremad, er Molières geniale påhit: at gøre Alceste vanvittigt forelsket i Célimène, som er alt det, han hader. Hun er ung, smuk, ekstremt charmerende, og så er hun helt eminent dygtigt til at spille netop det spil med sladder og bagtale, som er så vigtigt for at få og fastholde en stærk social position. Når Alceste i 1. scene har opsøgt Célimène i hendes hjem, er det for at få en grundig snak med hende om hendes livsførelse; hun har mange bejlere og flirter gerne åbenlyst med dem, hvis det kan gavne hende selv. Alceste har tænkt sig at tale hende til rette og formentlig derpå fri til hende og overtale hende til at flytte langt væk fra Paris, så de begge kan slippe for al den sladder og dyrke deres kærlighed i fred. Men sagen er, at der hele tiden kommer noget i vejen, så han aldrig rigtig får snakket med hende: der kommer bejlere ind ad døren, Célimènes veninde kommer på besøg og Alceste selv bliver to gange kaldt i retten, fordi han så tit fornærmer nogen med sin ærlige, men meget giftige kritik.

Alceste og melankoli

Alceste er speciel af sind og levevis,
men jeg må tilstå at jeg altid har sat pris
på hans oprigtighed, der nærmest virker stoisk,
ja, jeg beundrer den, jeg finder den heroisk.
Det er en egenskab man meget sjældent ser,
og som jeg gerne så hos mange, mange fler'

Éliante, 4. akt, 1. scene.

Selvom Alceste er så grænseløst kritisk, er han også beundret af alle andre personer i stykket – fx af Célimènes kusine, Éliante som det fremgår af citatet ovenfor. Men hvem er han egentlig, og hvordan skal vi forstå ham som komediefigur? Molière gav selv *Misantropen* undertitlen "den forelskede melankoliker", og det kunne give det indtryk, at han selv så teksten som en karakterkomedie, hvor en last, et uheldigt karaktertræk udleveres til spot. Dengang var den sundhedsvidenskabelige udvikling på et lavere trin end i samtiden, og en af de fremherskende teorier var humoralpatologien, som gik ud fra den tanke, at menneskets karakter og humør var bestemt af det fire væsker blod (lat. sanguis), slim (gr.flegma), gul galde (gr.xanthe chole) og sort galde (gr.melaina chole). For at en person kunne være normal og afbalanceret måtte de fire væsker være i balance, så der ikke var for meget af nogen af dem. Overvægt af en af væskerne skulle kunne medføre, at den ramte person blev henholdsvis sangvinsk (optimistisk), flegmatisk (sindig), kolerisk (heftig) eller melankolsk (tungsindig).

MISANTROPEN
Undervisningsmateriale

En mulighed er altså at opfatte Alceste som en melankoliker, dvs. en person med for megen sort galde i kroppen, og hans ven, Philinte taler faktisk også et par steder om Alcestes galde:

Ved hoffet og i byen, ja, næsten mellem alle
er min ro li'så klog, og praktisk, som din galde.

Philinte, 1. akt, 1. scene.

Problemet med tolkning er, at Alceste ikke er helt vanvittig nok, og han ikke kun og måske ikke engang primært er melankoliker – hans raseri og jalousi peger snarere i retning af en koleriker. Alceste er nemlig ingen rendyrket melankoliker, og *Misantropen* er ingen ægte karakterkomedie, for dertil er Alceste for sammensat og kompleks og plottet er faktisk for sandsynligt. Teksten er i virkeligheden et meget tidligt eksempel på realisme, idet den forsøger at beskrive sin samtid med stor ærlighed og nøjagtighed; den lægger sig i slutscenen et overraskende sted mellem tragedie og komedie, og den har altså – især hvad angår Alceste – en hovedperson, der er så rund og sammensat, at der er tale om et realistisk billede af en person.

Og den person, der tegnes, Alceste, kunne man kalde verdens første intellektuelle neurotiker. Han ser alt hvad der er galt med de andre og sig selv og med samfundet; han er veltalende og taler meget gerne og længe; han føler ikke, han kommer rigtigt til orde; han lider af stor ambivalens i sit kærlighedsliv; han har høje idealer men ingen handling; han er selv tæt vævet ind i det, han hader (vers, dramaturgi, intrige); han er grænseløst selvoptaget og ekstremt irriterende.

Tekstens melankoli ligger i selve det forhold, at han ikke kan handle. På trods af alle Alcestes præcise og sylespidse angreb på alle andres falskhed og forstillelse, så ændrer det ikke på billedet: uanset, hvor meget han glaner op, vil det stadig være sådan, at kongen og hans hof er på toppen, og alle må fedte for dem, hvis de vil have magt og indflydelse. Og det ved Alceste kun alt for godt, men han kan ikke gøre noget ved det, og derfor er hans løsning også at trække sig helt tilbage og på en måde give op. Denne resignation ligger der en stor melankoli i, og når teksten er så nutidig, som den er, skyldes det, at vi i dag alle i en vis forstand er Alceste'er: Også vi kender til samfundets løgne og uretfærdigheder, men vi ved også, at vi selv er en del af problemerne, og at deres løsning er alt for kompleks til at vi kan gøre noget ved det. Vi er fanget i samme dilemma som Alceste, men i Molières udlevering af dilemmaet får vi lejlighed til at se det, blive bevidste om det, og måske af den vej løse det.

MISANTROPEN
Undervisningsmateriale

Eftersnak

- Hvad kunne du lide?
- Hvad kunne du mindre godt lide?
- Hvordan kunne du lide kostumerne?
- Hvordan kunne du lide scenografien? Hvilke associationer udløste den?
- Hvilken udvikling var der i det scenografiske udtryk i løbet af forestillingen?
- Var der også en udvikling i skuespillernes spillestil i løbet af forestillingen? På hvilken måde?
- Hvilken scene kan du især huske? Hvorfor?
- Hvad var det mest spændende øjeblik?
- Hvilken af karaktererne kunne du bedst identificere dig med?
- Sandhed eller tryghed? Hvad vælger du?
- Hvad synes du Alceste skulle have gjort?
- Hvad tager du med fra stykket?

Teatergængerens – tips og tricks til nye og gamle teatergængere

Teater er øjeblikkets kunst. Alt, hvad der foregår i teatersalen, sker kun én gang – også selvom en forestilling har været øvet mange gange. Man ved aldrig, om hælen knækker af skuespillerindens sko, teknikken fejler, eller om skuespillerne må improvisere midt i det hele.

På samme måde er publikum forskelligt hver aften, og de reagerer forskelligt på det, de ser på scenen. Alt kan ske i teatersalen, og netop det adskiller teatret fra biografen eller fjernsynet hjemme i stuen: Skuespilleren spiller sin rolle, samtidig med publikum er i rummet og reagerer på det, som sker på scenen. Derfor er det publikum, der skaber halvdelen af oplevelsen. Mange publikummer tror, at skuespillerne stort set ikke kan se og høre tilskuerne – eller at de i hvert fald ikke lægger mærke til dem. Det er helt forkert, for skuespillerne fornemmer altid, hvordan stemningen er i salen, om der bliver snakket undervejs, hostet meget, etc.

Her kommer et par tips og tricks til at få det bedste ud af teateroplevelsen for dig og dine medpublikummere:

- Efterlad overtøj og store tasker i garderoben – så er der bedre plads på sæderne.
- Vent med at Like os på Facebook til efter forestillingen!
- Selvom telefonen er på lydløs, kan den godt forstyrre lydanlægget i teatersalen, så sluk din mobiltelefon. Helt.
- Kom i god tid og find din plads senest når klokken ringer. Dørene lukker præcist, og det er ikke sikkert, du får lov at komme ind efter, da det kan forstyrre skuespillerne og de andre publikummer.
- Følg godt med i handlingen. Prøv at se, hvor mange detaljer du kan få med og huske bagefter. Du kan evt. finde din "specialitet": lys, scenografi, skuespillet, en bestemt skuespiller. Det gør det bare endnu sjovere at gå i teatret.
- Det virker altid forstyrrende for de andre publikummer – og ikke mindst for skuespillerne – hvis tilskuere taler sammen under forestillingen. Også hvis de hvisker. Vent med at snakke, til forestillingen er forbi.
- Det er ikke tilladt at medbringe sodavand, kaffe osv. i teatersalen, men flaskevand er i orden.
- Slik må man gerne medbringe. Undgå dog at larme for meget med slikposen.

Til gengæld er det mere end tilladt at grine, græde, blive overrasket eller forskrækket og ikke mindst klappe.

Rigtig god fornøjelse!